

Otázka: Iracionalismus, voluntarismus, existencialismus, pragmatismus

Předmět: Filosofie, Společenské vědy

Přidal(a): Adéla Moravcová

IRACIONALISMUS

- Opak racionalismu (materialisté), proti rozumový,...
- Ve filosofii nadřazený pojem
- Idealisté
- Jako iracionální označují vše, co nelze rozumem pochopit – nemožné, nepochopitelné
- I citové vnímání, nad rozumem – nadpřirozené apod.
- **Absolutní iracionalismus** = popírá jakékoli smysluplné bytí, vše je absurdní,...
- **Relativní iracionalismus** = existují rozumem pochopitelné, ale i rozumem nepochopitelné věci, můžeme se k nim dostat něčím jiným, např. intuice apod.
- Má mnoho podob = např. voluntarismus

VOLUNTARISMUS

- Idealistický směr
- Odmítá, že by platily objektivně nějaké přírodní a společenské zákonitosti
- Podceňuje vědecké poznání
- Základním principem světa je vůle

Arthur Schopenhauer

- Znal a navazoval na filosofii Kanta
- **“Svět jako vůle a představa”** = pracoval na něm přes 20 let, obsahuje celou jeho filosofii, vychází i z Platona, ovlivnila ho indická filosofie a buddhismus
- Věc o sobě (Kant) je podle něj vůle - objevuje se v různých stupních, vrchol je v člověku
- V člověku vzniká vědomí, svět vzniká v něm jako představa
- **Vnější skutečnost** = hmota, prostor, čas, příčinnost, spojeno, determinováno (určeno), není zde místo pro svobodu, je zde vše dáno
- **Zabývá se poznáním** = podle něj je dvojí = **intuitivní** (podle něj hlavní) a **rozumové**
- Základní vlastností vůle je nespokojenost, vede k neustálým změnám = to působí strasti a zlo
- Říká, že svět kolem je plný utrpení, život je neustálé hnaní se za něčím
- Když se za něčím pořád ženeme, zvyšujeme to utrpení
- Měli bychom potlačit vůli, nalezení nirvany
- Pesimistická filosofie
- Ideálem je klid, nežití, vůle k životu

Friedrich Nietzsche

- Německý filosof, polský původ
- Přednášel filologii v Basileji
- Měl rozhled, zajímal se o filologii a filosofii
- Miloval antické Řecko - Sokrates, Platón
- Odkazuje na ni
- **“Tak pravil Zarathustra”** = o morálce slabých, naráží na křesťanství (dává nám zbytečné množství pokory, soucitu, vytváří slabé jedince),...
- Je plný protikladů, paradoxy
- Používá básnický jazyk, odkazy na jiné knihy a filosofie, aforismy, někde ale i hodně zjednodušuje, hutný (- *filosof s kladivem*)
- Vůle k moci, vůle být nadřizený, vládnout
- **období - romanticky geniální**
- **období - kritické (ideálem je vědec, skeptické období)**
- **období - zarathustrovské (období jeho původní filosofie, existence, iracionalita, člověk ovládnán vůlí k moci)**
- Vznikl pojem nadčlověk (pak i zneužito) - odvržení slabého a vytvoření pána
- Nadčlověk se musí vybudovat, dosáhnout ho, ne každý toho dosáhne
- Ospravedlňuje násilí (nacismus - němec je nadčlověk)
- Odmítá současný pesimismus

- Byl trochu nihilista (nevěří v nic, neuznává řád,...)
- Vše bylo a zase bude
- Spíše myšlenky, nápady, aforismy
- Vystupuje proti náboženství, politice,...

FENOMENOLOGIE

- Učení o jevech (z řečtiny)
- **Filosofie se má zabývat tím, co se jeví, co je dáno - tedy to, co je fenomén**
- Věda o fenoménech
- Někdy také filosofie esencí
- Promítla se i do jiných oblastí (do praktických) – v etice, v estetice, v teorii hodnot (axiologie), i do psychologie,...
- Českým zástupcem Jan Patočka

Edmund Husserl

- Vystudoval matematiku
- České kořeny, působil na hodně universitách
- (Zemřel v roce 1938)
- Chtěl přeměnit filosofii ve vědu, která popisuje jevy (fenomény)
- Chce zkoumat jevy v jejich vlastní podstatě, čistá podoba,...
- **Epoché** = zdržet se soudů o bytí, ideí, ... – to člověku umožní zaměřit se na čisté fenomény a odhalit jejich podstatu
- **Fenomén má dvě vrstvy**
  - **empiricko-reálná vrstva** (to nám dávají smysly)
  - **vrstva esencí - eidos** (smysly nejsou schopné ji postihnout = **dostaneme se k tomu zřením - intuice,...**)
- Říká, že naše vědomí je s touto vrstvou spjato = jsme schopní k ní proniknout
- Fenomenologie má analyzovat problémy, aby vystoupil eidos (esence)
- Cílem je vybudovat systém esenciálních faktů ve všech filosofických disciplínách

EXISTENCIALISMUS

- 20. století
- Filosofie existence/existencialismus
- První myšlenky v Dánsku – Soren Kierkegaard (1. polovina 19. století)

Soren Kierkegaard

- Byl teolog
- Člověk je osamocen
- Nemá v ničem oporu – neustále žije v nejistotě → úzkost, rozčarování
- 3 životní stádia
  - **Estetické** = užívá si života, uspokojuje své smysly,...
  - **Etické** = člověk se podřídil řádu, jeho povinností je volit, vybírat si, rozhodovat se → úzkost,...
  - **Náboženské** = překonání úzkosti tím, že se odevzdáme nějaké transcendentální bytosti (např. bůh) – je to dáno “skokem“, těžký posun, bolestný
- Téměř za svého života neznámý – objevil ho poté Karl Jaspers

Karl Jaspers

- Velmi se zajímal o Kierkegaarda
- Hledá podstatu lidské existence
- (zemřel 1969)
- Varoval před masovou společností a kulturou, před byrokracií
- Je kritický
- Napsal studie z dějin filosofie – psal o Kusánském, Descartovi, Nietzsche...

Gabriel Marcel

- Říká, že se máme pokusit spojit s Bohem, spolužít s ním v lásce, v naději, ve věrnosti

Jean - Paul Sartre

- Spisovatel, filosof
- Odmítl Nobelovu cenu za literaturu
- Vyrůstal v Paříži
- Samotář (šilhal, děti ho nebraly)
- Studoval v Berlíně = tam se seznámil s filosofií Hegela a Marxe
- Učil na liceích
- Narukoval během 2. světové války - zatčen
- Levicově orientovaný, tíhnul ke komunismu
- Byl v USA, v Praze, v Číně, v Rusku, atd
- Politicky aktivní
- Vychází z fenomenologie
- Říká, že jsme odsouzeni ke svobodě, jsme nuceni si volit a k zodpovědnosti = naše volba se vždy dotkne jiných
- To se nejvíce projevuje v krizových situacích = dostaneme se do stavu vytržení = v tu chvíli máme pocit, že musíme něco udělat (i něco, co se vymyká)
- Náš život je plný nejistot = jediná jistota je smrt
- „Bytí a nicota“
- Napsal i hodně her

Albert Camus

- Francouz, narodil se v Alžírsku
- Vystudoval klasickou literaturu
- Spisovatel a filosof, novinář
- Zapojil se do protifašistického hnutí
- Psal hry
- Politické otázky, kritik francouzské koloniální politiky v Alžíru
- Zemřel při autonehodě
- Hledá odcizení, člověk se ve svém životě cítí nesmyslně
- Člověk by měl revoltovat (vzbouřit se)
- Uvádí člověka do mezních situací, více než Sartre
- V mezních situacích člověk dojde k prozření

- Člověk má v té chvíli 2 možnosti = sebevražda nebo zvládnout situaci a revoltovat (revolta nás očistí)
- „Mýtus o Sisyfovi“
- „Člověk revoltující“
- Odmítá kolektivní revoltu, preferuje osobní
- „Cizinec“

FILOSOFIE BYTÍ / EXISTENCE

Martin Heidegger

- Asistentem Husserla
- Má blízko ke Kierkegaardovi
- Bytí je jednota subjektu a objektu
- Člověk jako jediný je schopen si uvědomit své bytí (subjektivní) a svět (objektivní)
- Jsme vrženi do světa a opuštění = pocit úzkosti
- Člověk se obrací vně sebe, mimo sebe - extatičnost
- Vidí jedinou perspektivu = perspektiva smrti → bytí k smrti
- Tento stav se nedá pochopit, popsat = vyjadřuje se v básnických obrazech
- Moc se soustředíme na vědu a na techniku
- „Bytí a čas“ = 30. léta, perspektiva smrti - žijeme k smrti
- Sympatizoval s nacisty

PRAGMATISMUS

- Přizpůsoboval se současné situaci
- Na filosofii a její otázky se dívá z ohledu užitečnosti, praktičnosti pro člověka
- Obraz americké morálky, lidu, ...
- Využít co máme, aby nám to posloužilo
- Neexistují všeobecně platné pravdy, pravidla - co jednomu vyhovuje, může druhému škodit
- Pravda je to, co člověka efektivně vede, co se hodí

William James

- Působil na Harvardu, představitel Harvardské školy
- Vyzdvihuje schopnost jednat
- Filosofii chápe jako jednání – používáme cit a vůli, nejen rozum
- Praktické aspekty jednání
- Nedůvěřuje abstrakci, metafyzice,...
- Pravda nám pomáhá ke spokojenosti
- Pravdivé ideje jsou ty užitečné, umožní nám užívat skutečnost pro naše účely, pomůže nám to dosáhnout spokojenosti

John Dewey

- Působil na Chicagské škole
- Napsal spoustu knih – sociologických, filosofických, psychologických, estetických, pedagogických
- Je tvůrcem **pragmatické pedagogiky** = na desítky let ovlivnila americké všeobecné učení, dále hodně v Evropě a v Asii
- **Pragmatická pedagogika** = žákům je předložen problém, situace a oni je řeší – tím se učí
- Učí se užívat správné metody, klade důraz na praktické vyučování, není možné to nalinkovat dopředu
- Kladi důraz na psychologii dítěte (nemůže je učit člověk bez znalosti psychologie)
- Do popředí posadil dítě
- Trochu podcenil obsah vzdělání